

МЕДИАЦИЯ НА РОДИТЕЛСКИТЕ КОНФЛИКТИ – КАЧЕСТВЕН МИР ВМЕСТО КАЧЕСТВЕНА ВОЙНА

Пенка Христова

Адвокат, с магистратура по психология

MEDIATION OF PARENTAL CONFLICTS – QUALITY PEACE INSTEAD OF QUALITY WAR

Penka Hristova,

Attorney at law, Master of Psychology

Резюме: В настоящия доклад представям концепция за нова култура при управлението на родителските конфликти. Разпознаваме ги по острата поляризация на позициите по отношение на упражняване на родителските права и режима на лични отношения с детето. Търсим истинските потребности на всеки родител и най-добрия интерес на детето. Изследваме семейството като система. Когато помогнем на родителите да разграничат отношенията си като партньори от отношенията им като родители, комуникацията в интерес на детето се подобрява.

Ключови думи: *родителски конфликти, медиация, потребности, най-добър интерес на детето, комуникация*

Abstract: In this report, I lay out the concept of a new approach for addressing parental conflicts. We can recognize them by looking at the stark polarization of the many stands on the usage of parental responsibility and the regime of personal relations with the child. We are looking for the real needs of every parent, as well as the child's best interest. We explore the family as a system. When we help parents differentiate between their relationship as parents, and their relationship as partners, the type of communication that benefits the child becomes better.

Key words: *parental conflicts, mediation, needs, child's best interest, communication*

Doi: <https://doi.org/10.36997/MDPS2022.17>

Въведение

Родителските конфликти, при които единият или двамата родители се борят да ограничат правата на другия в грижите и отговорността за детето, като го превърнат само в източник на доход за издръжка, са социално значимо явление, което все още не е намерило точната граница в ефективна правна уредба, която да прекрати разрастването им.

Родителските конфликти намират проявление в различни по своя характер съдебни спорове с граждански, административен и дори наказателноправен характер. Често родителите търсят от съда подобряване на комуникацията между тях, възмездие за несправедливо разпределение на семейните ценности, понякога дори лек за душевните им терзания по повод на раздялата им като партньори. Генерират се множество дела, зад които стоят различни от заявените интереси и потребности. Децата са въввлечени в несвойствени роли на изкупителна жертва, арбитър, разменна монета, трофей от „войната“.

В настоящия доклад се споделя интердисциплинарен опит за системен подход при разпознаването, управлението и разрешаването на родителските конфликти във всяка процедура по медиация и при насочване към медиация в гражданския процес, защо не и като изясняване на спора от фактическа страна в процеса на доказването в съдебен спор. Този подход изхожда от разбирането, че семейството във всичките му форми е система¹, която е цялостна и за да бъде разбрана, ни е необходим поглед към всички членове на системата, тяхното конкретно място и роля, както и разбирането, че системата трябва да бъде отворена и функционална, за да работи за всеки в нея и най-вече за детето. Стремещът към изключване или ограничаване на ролята на един от родителите от живота на детето, без да са налице важни причини за това, е белег за дисфункция, която може да бъде преодоляна, ако не се допуска разрастване на конфликта и се изследват дълбоките потребности от конфликтването.

¹ За характеристиките на семейството като система виж Тасевска, Д. (2008). СОС Семейства в криза. Психологическа подкрепа на дисфункционални семейства за ефективно родителство. В. Търново, с.58-71.

Изложение

Все по-често родителите в раздяла уреждат отношенията си чрез медиация, избягвайки дълги и скъпи процедури в съда с прякото или непряко участие на децата. Качеството на процедурата, постигането на подобряване в общуването, на стабилни споразумения, изключително зависи от разбирането на семейството като система със своя структура и функции, която трябва да е отворена и да защитава интереса на всеки свой член, с особено значение за интереса на децата.

Основните въпроси, които стоят пред родители в развод/раздяла, са тези относно упражняване на родителските права по отношение на родените от връзката деца, местоживеенето на децата, издръжката им и режима на лични отношения с родител, неупражняващ основно родителски права. Около тези спорове могат да възникнат други, наказателно-правни или административни, чиито цели по-скоро обслужват същите големи въпроси на родителстването след раздяла.

Съдът активно насочва страните към медиация не само с проекта за доклад по чл. 140 ГПК или съответните възможности в административния и наказателния процес², но и при разясняване на правата им в хода на процеса, и при изясняване на спора от фактическа страна. Тъй като семейните отношения нямат само строго икономически характер, важно е да се даде пространство при регулирането им за осветляване на дълбоките потребности на всеки член от семейната система, засегнат от конкретния спор, за да не се случва злоупотреба и задълбочаване на конфликта, създаден по повод на родителстването, но с причини, коренящи се във взаимоотношенията в семейството.

Природата е создала семейството като най-доброто място да се роди и отгледа едно дете. Детето е неразделна част от мама в зората на живота, после се появява на този свят и двамата заедно растат – то като дете, тя като родител. С тях е и таткото, който е призван да ги пази и да се грижи и за двамата. Когато детето може да осъзнае себе си като отделно същество, то вече е готово да общува по-пълноценно и с татко и да се отдели от мама, с която се чувства слято поне в първата година от живота си. Това е фин и бавен процес, за който природата е отделила години. Когато проходи, проговори и се научи

² За възможностите съдът да напъти към медиация при разясняване на правата им и в хода на изясняване на спора от фактическа страна виж: Борисов, Б. (2018). Медиацията в българския граждански процес. Велико Търново.

да казва „не“, когато осъзнае мястото си в семейството, детето е готово и за адаптация към социалната среда извън семейството. Детето е зависимо от родителите си, така е заложено от природата и именно тази зависимост създава възможност за използването ѝ за други цели в родителските спорове. Детето се привързва към онзи, който полага грижи за него. Родителят е призван да го отгледа и обгрижи и това е голяма отговорност, с която може да се злоупотреби.

Отговорният родител може да постави своите интереси след тези на детето. Злоупотребяващият с родителската си власт използва детето в свой интерес и в ущърб на детските потребности. Понякога тази злоупотреба не е съвсем съзнателна и малко помощ от специалист от помагащите процесии, защо не и от съда, може да я прекрати.

Най-често и ярко конфликтите се разразяват като борба за ограничаване на режима на лични отношения на детето с другия родител. Можем да разпознаем следните индикатори: поляризация на позициите; взаимни обвинения и лични нападки; манипулация на фактите и поведението на другия; игра на „добрия“ и „лошия“; натиск върху детето да избере страна; ескалация до крайната фаза – фалшиви обвинения в насилие и отвличания.

Тези индикатори на първо място се появяват в думите, с които всеки от родителите описва другия, като ясно личи там поляризацията, дисквалификацията на другия като личност и като родител, ясното деление на „добри“ и „лоши“ с внушения, че лошите трябва да се изключат от живота на детето. Действията на всяка от страните в конфликта ни насочва към атмосферата на състезание: в самия СК сякаш е заложено състезанието в чл. 59, ал.2 СК или чл. 127, ал.2 СК – при липса на съгласие между страните съдът решава на кого ще се предостави упражняването на родителските права. Това сякаш звучи като: кой ще оцелее и ще изключи другия; кой ще вземе властта. Детето винаги обича и двамата родители и ако бъде заставено да мрази или да се бори с единия от тях, това означава да мрази или да се бори със себе си. Понякога осъзнаването само на това какво би преживяло детето им отказва родителите от войната.

Често единият от родителите не дотам осъзнато използва детето, за да спечели не надпреварата кой е по-добър родител, а партньорската война – да се разправи с този, който го е наранил, чрез детето. Често другият родител просто се бори за своето място в живота на детето при наличието на нов партньор, който го „застрашава“. Или обратно-

то – новият партньор на някой от родителите се чувства застрашен във връзката си от другия родител и се стреми да го „изключи“ от играта. Често някоя баба яростно се бори да измести другия родител от неговото място и време за срещи с детето, за да си осмисли живота и да затвърди твърде близката си връзка със своето отдавна пораснало дете – родител.

Когато погледнем на конфликта отгоре, цялостно, отчитайки динамиката на цялата семейна система, можем да видим и точното място на всеки участник в конфликта и вместо да го разпалим, да го ограничим и трансформираме във възможност за мир.

Пътят към качествения мир са процедурите по медиация преди, по време на съдебните спорове, по повод на изпълнението на съдебни решения. Процедурата по медиация дава възможност извън съда (извън полето на войната), в атмосфера на взаимно зачитане и уважение, при условията на доброволност, равнопоставеност, конфиденциалност, в присъствието на трето лице в неутрална позиция родителите да се чуят един друг, да заявят позициите си, истинските си потребности и да вземат сами решение, което е най-доброто за тях и за техните деца.

В тази процедура се избягва прякото „използване“ на детето за доказване правотата на родителите, защитено е правото на всяка страна да бъде чута и разбрана докрай, има път за постигане на решение, което е трайно и икономично от гледна точка на време, средства, емоционално изразходване. И най-вече: участниците сами избират най-добрия път към мира, като евентуално постигнато между тях споразумение се утвърждава от съда, а най-малкият ефект е подобряване на комуникацията между спорещите.

Качествен мир може да бъде постигнат и при достатъчно информиране на родителите за начина, по който на детето се отразяват съдебните процедури, конфликтите с мама и татко, между мама и татко, заставянето му да избере вярната страна.

Популяризирането на възможностите на медиацията и обучението на родителите за последиците от въвличане на децата в конфликти и съдебни процедури още от училищната скамейка е път с дългосрочни перспективи.

Пътят към мира минава през няколко стъпки чрез изслушването на позициите на родителите, откриване на истинските им потребно-

сти и търсенето на нови решения³: 1. Да открием мястото на всеки в семейната система: какво стои зад думите, желанията, зависимостите, чий е дълбокият интерес от конфликуването; 2. Да открием интереса на детето: във всички случаи, когато няма обективни пречки то обича и има нужда и от двамата родители; 3. Фактите и доказателствата относно родителската компетентност, изтъквани от страните, не следва да се толерират, ако са атака към човешката стойност и личността на родителя, както често се случва в съдебните процеси. Всяко самоцелно (без обективна причина) оплюване и очерняне на другия родител и отказ да се подкрепи връзката му с детето, да се улесни, да се признае дори, говори за желание този родител да се отдалечи от детето, да се изключи от системата. Това създава предпоставки отглежданият родител да прави каквото си иска с детето и детето да прави, каквото си иска с родителя си. Затова и в природата родителите са двама, за да създадат заедно защитено пространство за отглеждане на децата си; 4. В триъгълника на драмата (жертва – насилник – спасител), където единият изобличава другия или някой спасява детето от лошия, да погледнем ситуацията от позицията на детето, да отделим партньорския конфликт от родителското поведение; 5. Да се насочим към общия интерес на родителите: добруване на детето, от чието поле родителите сами да открият нови решения и качествен, траен мир.

Ако работата на медиатора се насочи към разкриване за всеки родител на най-добрия интерес за детето, в смисъла на Постановление 1/1974 год. на ВС на Република България и на §1, т. 5 ПР на ЗЗД, по смисъла на Конвенцията на правата на детето на ООН, и от гледна точка на мястото му в семейната система, може да се постигне траен мир, а не да се разрази войната с още по-голяма сила, каквато възможна последица от семейната медиация се споделя в някои изследвания⁴.

Заклучение

Разпознаването и управлението на родителските конфликти изисква интердисциплинарни знания и подход. Знанията и уменията за

3 За класическите фази на медиацията при развод виж Раданова, Ю. (2021). Медиацията и брачните отношения. София: Сиби.

4 Раданова, Ю. (2021). Медиацията и брачните отношения. София: Сиби.

намиране на най-добрите за всеки конкретен спор решения могат да бъдат натрупани при специализация на медиаторите, юристите, психолозите, социалните работници, защо не и чрез създаване на специални семейни съдилища, които да проследяват цялостния процес по началото на спора, информиране на страните, постановяване на съдебен акт или постигане на споразумение и впоследствие – изпълнението на постигнатите разрешения на спора в контекста на най-добрия интерес на детето. От гледна точка на медиацията разбирането на взаимодействията в семейството като система би довело до повече и най-важното – по-стабилни и работещи споразумения или поне до подобряване на комуникацията между родителите по повод на отглеждане на децата им. А най-добрият интерес на детето е да има равен достъп до любовта и грижите на всеки от родителите при липса на основателни причини за обратното, каквито са само заболяване или насилие. Родителството, което включва, а не изключва никого от системата, е култура, която можем да създадем всички ние, специалистите, работещи със семейните конфликти.

Използвана литература

1. Борисов, Б. (2018). Медиацията в българския граждански процес. Велико Търново: Св. Св. Кирил и Методий.
2. Раданова, Ю. (2021). Медиацията и брачните отношения. София: Сиби.
3. Тасевска, Д. (2008). СОС Семейства в криза. Психологическа подкрепа на дисфункционални семейства за ефективно родителство. В. Търново: Св. Св. Кирил и Методий.

За контакти

Пенка Христова

Адвокат и медиатор в Център за медиация към ВОС

E-mail: hristovapenka07@gmail.com